

การบริหารกำไร

วสันต์ กาญจนมุกดา

บช.ม. (บัญชีบริหาร), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ

E-mail : wasan@tsu.ac.th

บทนำ

พระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 ได้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 10 สิงหาคม 2543 เพื่อให้การจัดทำบัญชีของกิจการมีความถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป (Generally Accepted Accounting Principles : GAAP) และเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีที่กำหนดไว้ โดยทั่วไปการบัญชีถือว่าเป็นศิลปะของการเก็บรวบรวม การบันทึก การจำแนก และการทำสรุปข้อมูล เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจในรูปตัวเงิน ซึ่งผลงานขั้นสุดท้ายของการบัญชี คือ การนำเสนอข้อมูลทางการเงินแก่บุคคลหลายฝ่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องในกิจกรรมของกิจการ โดยกิจการจะต้องจัดทำงบดุลเพื่อแสดงฐานะการเงินของกิจการ ขณะใดขณะหนึ่ง และงบกำไรขาดทุนเพื่อแสดงผลการดำเนินงานของกิจการในช่วงเวลาหนึ่ง นอกจากนี้ยังต้อง

จัดทำงบแสดงการเปลี่ยนแปลงในส่วนของผู้ถือหุ้น งบกระแสเงินสด รวมถึงหมายเหตุประกอบงบการเงิน หรือรายงานการเงินตามที่ผู้บริหารต้องการนำไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

การนำเสนองบการเงิน ที่แสดงถึงผลการดำเนินงานที่ดีของกิจการในรอบบัญชีที่ผ่านมาจะเป็นการสะท้อนถึงการดำเนินงานรวมถึงการบริหารจัดการของผู้บริหาร และคงจะปฏิเสธไม่ได้ว่าทุกๆ กิจการล้วนมีเป้าหมายเดียวกันในการประกอบธุรกิจ นั่นก็คือผลกำไร ยิ่งมีผลกำไรมากเท่าไรก็ยิ่งสร้างความพึงพอใจมากเท่านั้น ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีการบริหารจัดการเพื่อให้กิจการมีกำไรตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ และจะส่งผลทำให้ราคาหุ้นของกิจการมีมูลค่าที่สูงขึ้น หรือบางกิจการมีการจ่าย

คำตอบแทนโดยผูกติดกับผลกำไร ดังนั้นยังมีกำไรมากเท่าใด ตัวผู้บริหารเองก็จะได้รับผลตอบแทนมากขึ้นด้วยรวมทั้งเป็นการสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับกลุ่มของเจ้าหน้าที่ หรือสถาบันการเงินที่มีการปล่อยกู้ให้แก่อกิจการเหล่านั้น

การบริหารกำไรไม่ใช่ความลับที่ต้องค้นหา หรือต้องคิดสร้างสรรค์มากมาย เพราะการบริหารกำไรตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการบัญชี ถ้าผู้จัดทำงบการเงินมีความตั้งใจที่จะบิดเบือนข้อเท็จจริงก็ย่อมสามารถทำได้ โดยเฉพาะการบริหารกำไรที่มีการวางแผนเป็นอย่างดี กิจกรรมที่รู้ว่าข้อมูลตัวเลขทางการบัญชีแบบไหนให้ประโยชน์แก่อกิจการ ก็จะพยายามทำให้ข้อมูลตัวเลขออกมาเป็นเช่นนั้น ซึ่งถ้าหากการดำเนินการตามแผนเป็นไปอย่างแนบเนียน รายการที่ผิดปกติจะถูกบันทึกเสมือนเป็นรายการที่ถูกต้อง ถ้าผู้ใช้ข้อมูลทางบัญชีไม่มีทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ดีพอ ก็จะไม่สามารถสังเกตเห็นสิ่งผิดปกติได้ อย่างไรก็ตาม การบริหารกำไรจะไม่ถือว่าเป็นเรื่องการทุจริต ถ้าหากกระทำอยู่ภายใต้หลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป (GAAP) ซึ่งจะเป็นการนำช่องโหว่ทางบัญชีมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับกิจการ แต่ในขณะเดียวกันการบริหารกำไรที่กระทำเกินขอบเขตของหลักการบัญชีที่รับรองโดยทั่วไป ก็จะถูกมองว่าเป็นการกระทำที่ทุจริต หรือเจตนาที่จะรายงานงบการเงินให้เป็นเท็จ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงเทคนิคการบริหารกำไรที่มีผลกระทบต่อผลดำเนินงานของกิจการทั้งในเรื่องของราคาหุ้นที่เพิ่มสูงขึ้น การจ่ายโบนัสที่ผูกติดกับกำไรสุทธิ และการนำข้อมูลในงบการเงินมาใช้ โดยจัดแบ่งเนื้อหาเป็นหัวข้อดังนี้ ความหมาย มูลเหตุจูงใจในการบริหารกำไร ลักษณะของกิจการที่มีการบริหารกำไร เทคนิคในการบริหารกำไร และบทสรุป

ความหมาย

การบริหารกำไร (Earnings management) หมายถึง การจัดโครงสร้างการรายงานกำไรหรือการจัดโครงสร้างการตัดสินใจเกี่ยวกับการผลิต และหรือการ

ตัดสินใจเกี่ยวกับการลงทุนเสียใหม่ด้วยความจงใจที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อกำไรตามที่ต้องการ (Ayres, 1994) โดยมองว่า การบริหารกำไร ไม่เพียงแต่จะพิจารณารวมถึงพฤติกรรมการเกี่ยกำไร (Income smoothing) เท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงความพยายามใด ๆ ของผู้บริหารในอันที่จะปรับเปลี่ยนกำไรเสียใหม่

การบริหารกำไรเป็นความพยายามอย่างแรงกล้าของผู้บริหารในอันที่จะเพิ่มกำไรในระยะสั้น (Short-term reported income) (Schroeder, 1995) เชื่อกันว่า การบริหารกำไรเป็นผลมาจากความเชื่อของผู้บริหารที่ว่า กำไรมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้ลงทุน

โดยสรุป การบริหารกำไร หมายถึง การเล่นแร่แปรธาตุตัวเลขทางบัญชี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรายงานผลประกอบการของกิจการให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

มูลเหตุจูงใจในการบริหารกำไร

นักบัญชี นักวิเคราะห์ รวมไปถึงนักลงทุน ยังมีความเชื่อว่า กิจการที่มีผลประกอบการที่ดีและประสบความสำเร็จนั้น สาเหตุมาจากผู้บริหารที่มีการบริหารจัดการที่ดี จึงส่งผลทำให้ผลประกอบการออกมาดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจการที่จดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ ผู้บริหาร ต้องการให้ราคาหุ้นของบริษัทเป็นที่สนใจจากนักลงทุน เพื่อต้องการให้มีการเสนอขายหุ้นในราคาที่สูง และยังรวมไปถึงการจ่ายเงินโบนัสที่มีพื้นฐานการจ่ายจากกำไรสุทธิ ดังนั้นผลประโยชน์ของกิจการดีมากเท่าไรก็จะส่งผลต่อโบนัสที่จ่ายมากเท่านั้น หรือการสร้างความสำเร็จให้แก่อสถาบันการเงินที่ปล่อยเงินกู้ให้กับกิจการที่แสดงถึงผลประกอบการที่มีกำไรอย่างสม่ำเสมอ

ลักษณะของกิจการที่มีการบริหารกำไร

ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น การบริหารกำไรนั้น ผู้บริหารมีเจตนาที่จะแสดงผลกำไรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ จนบางครั้งนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาด และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาพรวม โดยทั่วไปกิจการที่มี

การบริหารกำไร จะมีลักษณะดังนี้

1. กิจการที่เพิ่งจัดตั้งใหม่ กิจการที่อยู่ระหว่างขั้นตอนของการเตรียมตัวเข้าสู่การเป็นบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ฯ
2. กิจการมีการจ่ายผลตอบแทนให้กับผู้บริหารในอัตราที่สูงเกินกว่าความเป็นจริง หรือจ่ายค่าตอบแทนพิเศษให้กับผู้บริหารในรูปของหุ้นโบนัส หรือใบสำคัญแสดงสิทธิ (Warrants)
3. กิจการมีการหลบเลี่ยงการบันทึกรายได้บางรายการ ตลอดจนการยกเมฆตัวเลขต้นทุนสินค้าและหรือค่าใช้จ่ายของกิจการให้สูงเกินกว่าความเป็นจริง ทั้ง ๆ ที่โดยปกติแล้วกิจการเป็นธุรกิจที่ทำกำไรได้ แต่ผลการดำเนินงานที่ประกาศออกมากลับกลายเป็นขาดทุน
4. กิจการบริษัทมีการปกปิดไม่เปิดเผยข้อตกลงเกี่ยวกับหนี้สิน และเงินกู้ทางการเงินที่มีผลต่อกำไร
5. กิจการมีการตั้งกิจการที่มีลักษณะเป็นกิจการกระดาษ ไม่ได้มีการดำเนินงานกิจการจริง แต่มีเจตนาเพื่อรองรับธุรกรรมระหว่างบริษัทที่เกี่ยวข้องกัน
6. กิจการการปล่อยเงินกู้ให้กับกิจการในเครือเดียวกันเอง หรือมีผู้บริหารกลุ่มเดียวกัน เพื่อต้องการโยกย้ายเงินสดระหว่างกัน
7. กิจการมีการซื้อขายระหว่างกิจการในเครือเดียวกันเอง มีความถี่ค่อนข้างบ่อย และเป็นจำนวนเงินที่สูง
8. กิจการมีเจตนาไม่บันทึกรายได้บางรายการ ทั้ง ๆ ที่เป็นรายได้ของบริษัท
9. กิจการมีการขายสินทรัพย์ของกิจการให้กับผู้บริหารในราคาที่ต่ำกว่ามูลค่าตลาดหรือการที่ผู้บริหารขายสินทรัพย์ส่วนตัวให้กับกิจการในราคาที่สูงกว่าความเป็นจริง
10. กิจการมีการทำสัญญาเช่าเพื่อขอใช้ทรัพย์สินในอัตราที่สูงเกินไป ทั้ง ๆ ที่ไม่มีการใช้งานจริง เช่น การเช่ารถยนต์ส่วนตัวของผู้บริหารหรือเจ้าของ เพื่อนำมาใช้งานในกิจการหรือการทำสัญญาเช่าเพื่อใช้อาคารสถานที่ ทั้ง ๆ ที่อาคารสถานที่นั้นเป็นของผู้บริหารเอง เป็นต้น

เทคนิคในการบริหารกำไร

การบริหารกำไรเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และอยู่ภายใต้ขอบเขตของหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป มีเทคนิคการปฏิบัติบางส่วนดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงวิธีการคิดค่าเสื่อมราคา เช่น จากเดิมเคยใช้วิธีอัตรายอดคงเหลือที่ลดลง ก็เปลี่ยนมาใช้วิธีเส้นตรง โดยเป็นไปตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 32 เรื่องที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ในส่วนของวิธีการคำนวณค่าเสื่อมราคา อาจส่งผลให้กำไรสุทธิมีจำนวนที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากวิธีอัตรายอดคงเหลือที่ลดลงจะคิดค่าเสื่อมราคาในปีแรก ๆ ค่อนข้างสูง ส่งผลให้กำไรสุทธิต่ำ แต่ถ้าเปลี่ยนมาใช้วิธีเส้นตรง ทำให้ค่าเสื่อมมีความสม่ำเสมอทุกปี ทำให้กำไรสุทธิเพิ่มสูงขึ้น เช่น กรณีการคำนวณอัตราค่าเสื่อมราคาลดลงจากอัตราที่เคยใช้อยู่ โดยให้เหตุผลว่ากิจการได้หยุดดำเนินการเป็นการชั่วคราว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในอายุการใช้งานของเครื่องจักร หรือมิได้รับการขยายอายุสัมปทานเหมืองแร่ แต่อย่างไรก็ดี เป็นต้น
2. การเปลี่ยนแปลงอายุการใช้งานของสินทรัพย์ เพื่อรองรับวัตถุประสงค์ในการคิดค่าเสื่อมราคากว่าคือ ถ้าเดิมอายุการใช้งานของสินทรัพย์ประมาณการใช้งานไว้ที่ 7 ปี และต่อมาต้องการเปลี่ยนมาเป็น 5 ปี มีผลทำให้ค่าเสื่อมราคามีจำนวนที่มากขึ้น ส่งผลให้กำไรสุทธิลดลง แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าจากเดิม 5 ปี เปลี่ยนไปเป็น 7 ปี จะมีผลทำให้ค่าเสื่อมราคามีจำนวนที่น้อยลง ส่งผลให้มีกำไรมากขึ้น
3. การเปลี่ยนการประมาณราคาซากของสินทรัพย์ เพื่อให้มีผลต่อการคิดค่าเสื่อมราคานั้นก็คือ ถ้ามีการประมาณราคาซากไว้สูง มีผลทำให้ค่าเสื่อมราคาต่อปีน้อย กำไรสุทธิจะสูง แต่ถ้ามีการประมาณราคาซากไว้ต่ำ มีผลทำให้ค่าเสื่อมราคาต่อปีสูง กำไรสุทธิจะต่ำ
4. การประมาณหนี้สงสัยจะสูญ มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการเปลี่ยนประมาณการราคาซาก นั่นก็คือ ยังมีการประมาณหนี้สงสัยจะสูญสูงมากเท่าไร จะมีผลให้กำไรสุทธิน้อยลงในสัดส่วนเท่ากัน เนื่องจากหนี้สงสัยจะ

สูญถือเป็นค่าใช้จ่ายในทางบัญชี

5. การรับรู้รายได้เร็วเกินไป ในกรณีที่ยังไม่ถึงเวลาที่จะรับรู้รายได้ หรือยังไม่เข้าเงื่อนไขการรับรู้รายได้ ตามมาตรฐานการบัญชีฉบับที่ 37 เรื่องการรับรู้รายได้ แต่บริษัทได้มีการรับรู้รายได้ก่อน มีผลทำให้กำไรสุทธิเพิ่มขึ้น เช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงวิธีการให้โรงบรรจุก๊าซใช้ถังก๊าซ และเปลี่ยนวิธีจ่ายเงินจากการจ่ายค่ามัดจำตามจริง มาเป็นค่าเช่าที่มีสัญญา 3 ปี ของบริษัท หรือกรณีรับรู้กำไรจากการขายอาคารเป็นรายได้ทั้งจำนวน ทั้ง ๆ ที่บริษัทยังมีภาระผูกพันที่จะต้องควบคุมดูแลงานก่อสร้างอาคารดังกล่าวให้แล้วเสร็จก่อนส่งมอบอาคารให้ผู้ซื้อ เป็นต้น ในขณะที่ชดเชยค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องก็ยังไม่สามารถกำหนดได้ในขณะนั้น หรือกรณีบันทึกเงินรับจากการขายอสังหาริมทรัพย์เป็นรายได้ทั้งจำนวน ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าเงื่อนไขตามที่ระบุไว้ในมาตรฐานการบัญชี ฉบับที่ 26 เรื่องการรับรู้รายได้สำหรับธุรกิจอสังหาริมทรัพย์

6. การบันทึกรายได้ล่วงหน้า ในกรณีที่ไม่มีรายได้เกิดขึ้นจากรายการค้างจริง ๆ แต่ทางกิจการต้องการที่จะสร้างรายได้เทียมขึ้นมา เพื่อต้องการให้งบกำไรขาดทุนแสดงผลกำไรสุทธิที่ดี เช่น กรณีผู้บริหารกิจการนำเงินไปจ่ายให้แก่โรงบรรจุก๊าซเป็นจำนวนมากเพื่อนำกลับมาจ่ายค่าเช่าถังก๊าซให้แก่กิจการ หรือกรณีรับรู้การยึดเงินมัดจำจากการตกลงขายที่ดินเป็นรายได้ทั้งจำนวน โดยที่ผู้ซื้อได้มีการฟ้องคัดค้านการยึดเงินมัดจำในเวลาต่อมา และในวันสิ้นงวดบัญชีก็ยังคงอยู่ระหว่างการพิจารณา เป็นต้น

7. การเพิ่มกำไรด้วยรายการที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว เช่น กรณีรับรู้รายได้จากการขายโรงแรมตามเกณฑ์ผ่อนชำระ ทั้ง ๆ ที่มีข้อตกลงกับผู้ซื้อว่า กิจการจะยังคงได้รับรายได้จากกิจการโรงแรมแห่งนี้จนกว่าผู้ซื้อจะชำระเงินตามบันทึกข้อตกลงเต็มจำนวน เป็นต้น

8. การชะลอค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบันออกไปในงวดหน้า เช่น กรณีบันทึกค่าโฆษณาเป็นค่าใช้จ่ายรอการตัดบัญชี โดยตัดจำหน่ายไปตามสัดส่วนของค่าโฆษณาที่ทำเสร็จ แทนที่จะตัดเป็นค่าใช้จ่ายทันที เป็นต้น

9. การไม่บันทึกหรือเปิดเผยหนี้สินอย่างครบถ้วน ไม่บันทึกหนี้สินที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือหนี้สินอันอาจจะเกิดขึ้น เช่น ค่าปรับภาษีที่บริษัทถูกประเมินย้อนหลังที่คาดว่าจะเกิดขึ้น หรือกรณีไม่จัดจำแนกสัญญาเงินกู้ระยะยาวที่มีการผิดสัญญาให้เป็นหนี้สินหมุนเวียน หรือกรณีไม่แสดงข้อมูลเกี่ยวกับเงินให้กู้ยืมแก่กิจการที่มีปัญหา (ของกลุ่มบริษัทจดทะเบียนฯ ที่เป็นสถาบันการเงิน) หรือระบุว่ามีการเงินให้กู้ยืมแก่กิจการที่มีปัญหาแต่ไม่ได้ให้ข้อมูลในรายละเอียด หรือบอกรวมของรายการเงินให้กู้ยืมแก่กิจการที่มีปัญหาแต่ไม่แสดงรายละเอียดในแต่ละกลุ่ม เป็นต้น

10. การรับรู้ค่าใช้จ่ายในอนาคตมาเป็นค่าใช้จ่ายของงวดปัจจุบัน เช่น กรณีบันทึกค่าใช้จ่ายในช่วงเวลาที่หยุดดำเนินการผลิตชั่วคราวที่มีใช้การหยุดตามปกติของกิจการ (การหยุดเนื่องจากทางราชการสั่งปิด) เป็นต้นทุนขาย หรือเป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารตามปกติ เป็นต้น

สรุป

การบริหารกำไร เป็นการเล่นแร่แปรธาตุตัวเลขทางบัญชี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรายงานผลประกอบการของธุรกิจให้เป็นที่ประทับใจต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

สาเหตุที่กิจการต่าง ๆ ทำการบริหารกำไรเนื่องจากงบการเงินเป็นที่สรุปผลการดำเนินงานทางการเงินของกิจการไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ต่างก็ต้องจัดทำงบการเงินเพื่อนำเสนอต่อบุคคลภายนอกอย่างน้อยก็เป็นที่ต้องทำตามกฎหมายกำหนด สาเหตุของการบริหารกำไรอาจจะมาจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้มีอิทธิพลต่อราคาหุ้น โดยหวังรักษาหรือสร้างราคาหุ้น
2. เพื่อให้ได้รางวัลหรือผลตอบแทน สำหรับกิจการที่ใช้ผลประโยชน์เป็นเกณฑ์จูงใจในการให้โบนัสหรือรางวัลพนักงาน
3. เพื่อสำรองกำไรเพื่อไว้ในอนาคต
4. เพื่อให้เป็นไปตามงบประมาณที่ได้วางแผนไว้

5. เพื่อล้างบางความเสียหายในปีที่ผลประกอบการไม่ดีเนื่องจากผลขาดทุน

6. เพื่อลดภาระภาษีเงินได้

7. เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการจัดหาแหล่งเงินกู้ในกรณีที่บริษัทมีความจำเป็นต้องหาแหล่งเงินกู้ยืมเพื่อขยายกิจการ หรือเสริมสภาพคล่องซึ่งอาจนำไปสู่การจูงใจในการบริหารกำไร เช่น ทำให้กิจการมีกำไรทั้ง ๆ ที่ขาดทุน หรือทำให้ผลประกอบการดีกว่าความเป็นจริง เป็นต้น

ผลกระทบสำคัญที่เห็นได้ชัดของการบริหารกำไร คือ การขาดความเชื่อถือในระบบการจัดทำและนำเสนอรายงานทางการเงิน การบริหารกำไรจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้จัดทำและผู้ตรวจสอบงบการเงิน (นักบัญชี และผู้สอบบัญชี) ผู้ใช้ประโยชน์จากข้อมูลในงบการเงิน (เช่น นักลงทุน เจ้าหนี้ สถาบันการเงิน หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น) และหน่วยกำกับดูแล (เช่น ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย สภาวิชาชีพบัญชี เป็นต้น) หากต่างฝ่ายต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้องและตรงไปตรงมา ก็จะช่วยให้ข้อมูลในงบการเงินเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือ สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารการเงินและการจัดการทั่วไป ตามแนวคิดของการพัฒนาการบัญชีการเงินขึ้นมา แต่อย่างไรก็ตามเพื่อให้รู้เท่าทันวิธีการบริหารกำไร ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงควรทราบวิธีการต่าง ๆ ของการบริหารกำไร รวมทั้งสามารถวิเคราะห์ถึงเหตุผลที่นำไปสู่การบริหารกำไร เพื่อที่จะสามารถคาดการณ์และเพิ่มความระมัดระวังในการนำงบการเงินมาใช้ในการวิเคราะห์ให้มากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กวรรณ กิจสามารถ และชัชวาล จิตติกุลคิดก. 2539. **จับกลวงในงบการเงิน**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- วรศักดิ์ ทูมมานนท์. 2542. "ข้อบกพร่องและข้อสังเกตเกี่ยวกับงบการเงิน" **จุฬาลงกรณ์ธุรกิจปริทรรศน์**. 21,79 (มีนาคม) : 1-7.
- _____. 2543. **คุณรู้จัก Creative accounting และคุณภาพกำไรแล้วหรือยัง?**. กรุงเทพฯ : ไอโอนิคอินเตอร์เทค ริชออสเซส.
- สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์. 2548. **งบการเงินบริษัท ปิกนิก คอร์ปอเรชั่น จำกัด (มหาชน)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2548 จาก <http://www.sec.or.th>
- Charles W. Mulford and Eugene E. Comiskey. 2002. **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**. New York : John Wiley & Son.